

Dansk etterkrigstids alkoholpolitikk

Thorkil Thorsen: Dansk alkoholpolitikk etter 1950. Forlaget SOCPOL, København 1993. 384 s.

Thorkil Thorsen har med "Dansk alkoholpolitikk etter 1950" skrevet en omfattende og detaljrik bok om det offentlige bestrebelsene på å bekjempe alkoholproblemer og de virkemidler som er tatt, — eller ikke tatt i bruk i Danmark de siste 40 år. Thorsen har arbeidet med boken ved Institut for Kultursociologi i perioden 1989-1992. Boken er utgitt som "paperback" i A5 format. Som tittelen viser er den på dansk. Det er brukt relativt stor skrifttype, og han har benyttet mange overskrifter, noe som letter tilgjengeligheten av denne faktabaserte historiske gjennomgangen av dansk alkoholpolitikk. Bokens forside viser et noe fillete dansk flagg som er hengt til tork, og det setter nok leseren i den rette stemningen for å fange forfatterens mening om tilstandene i dansk alkoholpolitikk.

Thorsen gjør i sin korte innledning (15 s.) leseren motivert for å fordype seg i dansk alkoholpolitikk ved å peke på omfanget av alkoholproblemer i Danmark og reise spørsmålet om hvordan dansk alkoholpolitikk kan ha feilet eller vært for mangelfull. Begrepene alkoholpolitikk og alkoholpolitiske virkemidler beskrives, og i dette arbeidet omfatter alkoholpolitikk ikke bare tiltak med eksplisitte alkoholpolitiske målsetninger men også tiltak med misbruksforebyggende potensiale,

uavhengig av det politiske siktemål. Forfatteren stiller videre opp følgende fire hypoteser som han søker, og får, bekreftet gjennom de etterfølgende analyser:

— alkoholspørsmålet har stått lavt på den politiske dagsorden uansett omfang av alkoholskader

— den beskjedne politiske interesse for alkoholproblemer har medført at den faktiske alkoholpolitiske innsats har vært sporadisk, unyansert og ukoordinert, og en rekke alkoholpolitiske virkemidler er ikke blitt anvendt bevisst og målrettet

— den lave prioritering av alkoholpolitiske inngrep henger sammen med at de politiske beslutningstakere har betraktet alkoholproblemene som små og få, eller andre hensyn enn begrensning av alkoholskader har veid tyngre

— alkoholpolitikken har, ved å være sporadisk, unyansert og mangelfullt koordinert, hatt begrenset betydning for bekjempelsen av alkoholrelaterte problemer.

Testing av hypotesene skjer gjennom beskrivelser og analyser av måten dansk alkoholpolitikk er behandlet på i lovgivningsarbeid (lovverk, forarbeid til lover og argumenter i Folketingsdebatter), gjennom utviklingen i bruk av konkrete alkoholpolitiske virkemidler og gjennom bruk av tilgjengelig statistikk over utviklingen av alkoholrelaterte problemer siden 1950-årene.

Etter innledningskapitlet er de tre neste kapitlene (utgjør 230 s.) i boken ordnet kronologisk, ett for hver av de tre periodene; 1950-årene, 1960-75, og 1975-92. Boken er meget ryddig satt opp, ved at de samme hovedoverskriftene gjentas for hver av de tre periodene. Bakgrunnen for denne inndelingen er at disse periodene atskiller seg med hensyn til de rådende oppfatninger om alkoholmisbruk. Således var 50-tallet preget av en overgang fra opp-

fattelsen av misbruk som resultat av svakhet og moralsk defekt til en sykdomsoppfattelse. Sykdomsoppfatningen ble den rådende oppfatning på 60-tallet og litt inn på 70-tallet, hvorefter symptomtenkingen fikk en mer dominerende plass. Selv om sykdoms-tenkingen fremdeles eksisterte, anså man i økende grad misbruk for å være et symptom på sosial vantrivsel og mistilpasning. Den konkrete alkoholpolitikken er i framstillingen inndelt i fem hovedområder: individrettede tiltak; tilgjengelighetsregulering; opplysning og undervisning; regulering av produksjon, import og markedsføring; samt koordinering og overvåking. I tillegg til disse fem hovedområdene beskrives alkoholforbruket, alkoholrelaterte problemer, Folketingspolitiske programerklæringer og debatter for hver av de tre tidsperiodene. Gjennomgangen begrenser seg ikke kun til de virkemidler som er blitt anvendt, men beskriver også en rekke virkemidler som ikke er blitt anvendt.

I det siste kapitlet gir Thorsen en oppsummering av utviklingen og kjennetegnene ved dansk alkoholpolitikk i etterkrigstida og han setter opp et teoretisk rammeverk som han støtter seg på i siste del av boken. De sosiologiske teoriene Thorsen refererer er rettet mot å forstå hvordan et samfunn anerkjenner og definerer et sosialt problem som en samfunnsoppgave som samfunnet således må gjøre noe med. Han diskuterer innenfor denne rammen hvorvidt alkoholproblemet er å forstå som et offentlig problem. Den teoretiske rammen synes lite integrert i diskusjonen, og bokens fremste styrke ligger, etter vår mening, på den meget grundige og detaljrike historiske gjennomgang av den danske alkoholpolitikken.

I en samlet karakteristik av dansk alkoholpolitikk pekes det på grunnleg-

gende liberalistiske aspekter ved politikken som manglende bevisst og målrettet bruk av virkemidler, mangelfull koordinering av tiltak, og en hovedvektlegging på behandling framfor regulering av forbruk gjennom tilgjengelighetsrestriksjoner. Politikken synes fra politikerhold eksplisitt å ha vært begrunnet med hensynet til individets frihet, men den liberale og i nordisk sammenheng relativt tiltaksfattige danske alkoholpolitikken kan også forstås på bakgrunn av andre forhold: Danmark har en annen historisk tradisjon enn Norge, Sverige, Finland og Island, blant annet med hensyn til monopolordning; de edruelighetsmessige hensyn og avholdsbevegelsen i Danmark har spilt en beskjeden rolle; hensynet til statlige inntekter fra alkoholavgifter og sikring av næringsinteresser innenfor alkoholproduksjon og -omsetning har veid tungt; tilpasninger til den europeiske frihandelsavtalen (EFTA) og det europeiske fellesskapet (EF) har medført en viss liberalisering av alkoholpolitikken, men rent pragmatiske, praktiske begrunnelser i forhold til lovendringer synes også å være en forklaringsfaktor. Eksempelvis finnes det ingen begrunnelse i forberedelsene til lovendringen da man fjernet 18-års grensen for kjøp av alkohol fra butikk i 1970.

Avslutningsvis diskuteres i hvilken grad alkoholpolitikken har betydning for alkoholmisbruk og alkoholproblemer. Vi savner her en bredere diskusjon av dansk alkoholpolitikk i forhold til den som drives i de øvrige nordiske land med hensyn til politiske betingelser og klima utover de påpekte historiske ulikheter.

Bokens omfang og detaljrikdom gjør at man som leser kan savne et kort sammendrag der forfatteren redegjør for de, etter hans mening, viktigste utviklingstrekkene og de viktigste virkemidlene som er — og ikke er — i bruk i dag. Hovedtrekk ved beskrivelsene av alkoholproblemer og alkoholpolitiske tiltak i de tre kapitlene som beskriver periodene 50-tallet, 1960-75 og 1975-92 er gjengitt i det avsluttende og sammenfattende kapitlet, og skal man ta en snarvei inn i dansk etterkrigstids alkoholpolitikk, anbefales innled-

nings- og avslutningskapitlet. Boken kan med hell også benyttes som et alkoholpolitisk historisk oppslagsverk, der man lett kan finne fram og følge lovendringer og andre alkoholrelaterte utviklingstrekk gjennom denne førtiårs-perioden. Spesielt interesserte vil forøvrig kunne ha nytte av den fylldige referanselisten (214 referanser).

Henrik Aas **Ingeborg Rossow**

Bensodiazepiner i Norden

Elianne Riska & Eckart Kühlnhorn & Sturla Nordlund & Kirsten Thue Skinhøj (eds.): Minor Tranquillizers in the Nordic Countries. NAD-publication No. 23, Helsinki 1993. 178 pp.

Användningen av bensodiazepiner har blitt foremål for mer diskusjon og engagemang än kanske någon annan läkemedelsgrupp. Uppfattningarna om nytta och risk har varit mycket motsägelsefulla. Sedan några år minskar användningen av just bensodiazepiner i varje fall i de nordiska länderna.

I en nyligen utgiven rapport av NAD — Minor Tranquillizers in the Nordic Countries — diskuteras användningen av sömnmedel och lugnande medel. Det poängteras redan inledningsvis att studien handlar om bruk och inte om missbruk. I de nordiska länderna dominerar gruppen sömnmedel/lugnande medel av bensodiazepiner.

Studien inleds med en bakgrundsbeskrivning som redovisar att man väl känner till bl.a. att äldre nyttjar mer än yngre, kvinnor mer än män och lägre utbildade mer än högre utbildade. Vidare påtalar man att framför allt de könsmissiga ulikheterna i bruket ofta tillskrivs förklaringar med utgångspunkt i kvinnors roll i samhället, manliga läkares bemötande av kvinnliga patienter osv.

Skälen till att genomföra den här studien är att tidigare studier fokuserats på anglosaxiska erfarenheter, fr.a. med tonvikt på kvinnan som hemmafru. De nordiska länderna är fortfarande välfärdstater med sinsemellan liknande hälso- och sjukvårdssystem, och försäljningstatistik och levnadsnivådata är jämförbara.

Det material man använt i rapporten är försäljningsstatistik, levnadsnivåundersökningar och en, särskilt för detta projekt genomförd, studie av annonser.

Jämförbar försäljningsstatistik för läkemedel i de nordiska länderna har publicerats treårsvis av Nordiska läkemedelsnämnden (NLN) sedan 1975. Olika ulikheter i bruket i länderna emellan har hela tiden föranlett diskussion och hypoteser om vad ulikheterna kan bero på, utan att man funnit några förklaringar. Det är därför mycket glädjande att en forskargrupp tagit sig an den information som finns i de olika ländernas hälso- eller levnadsnivåundersökningar. De ger kompletterande uppgifter om de personer som uppger sig använda sömnmedel/lugnande medel. De kompletterande uppgifterna avser såväl sociodemografiska data, uppgifter om hälsotillstånd som uppgifter om kontaktnät. Tyvärr ställs inte frågorna i dessa hälso- och levnadsnivåundersökningar på jämförbart sätt i de olika länderna. Forskargruppens strävan har varit att få bättre förklaringar till konsumtionen av sömnmedel/lugnande medel. Olika ulikheter i frågeformuleringarna har gjort att man endast kan jämföra fördelningen inom länderna och därefter diskutera kring de olika nationella mönstren.

Vad finner man?

För tre av de fyra länderna är kön en tydlig förklaringsvariabel. I Finland är det inte så. Finska kvinnor använder inte mer psykofarmaka än vad männen gör. Ytterligare en analys visar att detta både kan bero på att finska kvinnor sedan lång tid tillbaka är etablerade på arbetsmarknaden och på att när finska män har psykiatriska symptom är det lika vanligt att de får psykofarmaka förskrivna, som att kvinnor med motsvarande ohälsobild får det. God eller dålig hälsa relateras i Finland inte